

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS LYTIES PAGRINDU UGDYMO IR MOKYMO PROCESO PAJŪRIO STANISLOVO BIRŽIŠKIO GIMNAZIJoje METU TYRIMO

2025 m. sausio 13 d. Nr. (24)SN-228)SP-2
Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (toliau – Tarnyba) 2024 m. rugsėjo 7 d. gautas pareiškėjos (Tarnybai asmens duomenys žinomi) skundas dėl galimos diskriminacijos lyties pagrindu, ją siejant su nustatyta mokinių uniformų dėvėjimo tvarka. Skundžiamu subjektu nurodyta Šilalės rajono Pajūrio Stanislovo Biržiškio gimnazija (toliau – Gimnazija). Pareiškėja skunde rašo: „šiuo metu galiojantis reglamentas numato, kad pradinio ugdymo [klasių] berniukai turi dėvėti liemenes ir kelnes, o mergaitės – sarafanus. Tuo tarpu 5–12 klasių mokiniai gali rinktis švarką su kelnėmis arba sijonu, nepriklausomai nuo lyties. Keliskart buvo kreiptasi į gimnazijos administraciją su prašymu leisti pradinių klasių mergaitėms dėvėti kelnes, tačiau šis prašymas buvo atmestas. Administracija pasiūlė, kad, jei šalta, mergaitės gali dėvėti sarafaną su kelnėmis po juo, tačiau tai atrodo netvarkingai ir neestetiskai“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta). Pareiškėja informavo, kad po svarstymų keisti uniformų dėvėjimo tvarką, siūlant suteikti galimybę ir pradinių klasių mokinėms dėvėti kelnes, uniformų dėvėjimo tvarka nebuvo pakeista. Skunde reiškiamą nuomonę: „manome, kad privaloma uniformos rūšis, kur mergaitėms leidžiama dėvėti tik sarafaną, pažeidžia jų lygias galimybes lyties atžvilgiu. Berniukai turi galimybę dėvėti kelnes, kurios yra praktiškesnės ir labiau pritaikytos kasdieniam mokymuisi bei oro sąlygoms, tuo tarpu mergaitėms šis pasirinkimas nėra suteiktas.“

Pareiškėja Tarnybai pateikė Gimnazijoje taikomą gimnazisto uniformos dėvėjimo tvarkos aprašą (toliau – Aprašas), kuris skelbiamas ir Gimnazijos interneto svetainėje¹.

¹ Nuoroda internete: <https://pajuris.silale.lm.lt/wp-content/uploads/2022/08/Gimnazisto-uniforma-lankstinukas-2022-09.jpg> .

Pareiškėja Tarnybos prašymu 2024 m. lapkričio 18 d. elektroniniu laišku papildė skundžiamas aplinkybes ir paaiškino, kokius nepatogumus sukelia draudimas dėvėti kelnes pradinių klasių mokinėms ir konkrečiai jos dukrai: dukrai šaltuoju metų laiku yra šalta keliauti į mokyklą su pėdkelnėmis; „gimnazijos administracija pasiūlė apsivilkti kelnes, o atvykus į gimnaziją tualete arba koridoriuje nusivilkti jas. Kas ne tik yra nepatogu, bet ir sukelia aplinkinių pašaipas“; lieknoms mergaitėms pėdkelnės nuolat smunka, o tai sukelia nepatogumo ir suvaržymo jausmą; „nepatogu persirenginėti fizinio pamokai. Jeigu būtų galimybė dėvėti kelnes ir mergaitėms, tada būtų daug paprastesnis persirengimas ir fizinio pamokai“; „šiltuoju metų laiku, per karštą dėvėti pėdkelnes, o dėvėti plonytes viskozines pėdkelnes finansiškai nepakeliama, nes kiekvieną dieną jos suplyšta, dėl netvarkingų ir senų klasės kėdžių“; „šiltuoju metų laiku ėjimas be pėdkelnių sukelia kompleksą dėvėti sarafaną. Nes pasilenkus, ar žaidžiant yra tikimybė, kad pasikels sarafanas ir kiti vaikai pamatę kelnaites šaiposi. Taip pat berniukai kilnoja sarafaną ir šaiposi. Kaip išeitį vėl velkam šortus“. Pareiškėja informavo, kad skundą parašė ir kitų mamų, auginančių mergaites ir susidūrusių su tomis pačiomis problemomis, vardu.

Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolierė (toliau – lygių galimybių kontrolierė), vadovaudamasi Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 30 straipsnio 1 ir 2 dalimis, 2024 m. lapkričio 11 d. raštu Nr. (24)SN-228)S-525 „Dėl informacijos pateikimo“ kreipėsi į Gimnazijos direktorių ir paprašė per 7 darbo dienas pateikti paaiškinimus dėl galimos diskriminacijos lyties pagrindu ir atsakyti į klausimus:

„1. Kokių teisės aktu yra patvirtintas Aprašas, kokia yra šio Aprašo priėmimo procedūra, ar Aprašo nuostatos buvo aptartos su mokiniais, jų tėvais? Prašyčiau pateikti šio teisės akto kopiją.

2. Kokiais teisės aktais remiantis pradinių klasių mokinėms yra nustatytas privalomas sarafanų dėvėjimas, nesuteikiant galimybės dėvėti kelnes, bei dėl kokių pateisinamų priežasčių, motyvų yra nustatytas privalomas sarafanų dėvėjimas būtent pradinių klasių mokinėms?

3. Ar Gimnazijos administracija su tėvais, mokiniais aptarė galimybę pradinių klasių mokinėms mokymosi metu dėvėti kelnes, jeigu taip, kokie sprendimai buvo priimti?

4. Ar Gimnazijos administracija praktikoje leidžia pradinių klasių mokinėms dėvėti kelnes, ar laikosi nuostatos, jog pradinių klasių mokinės privalo kasdien dėvėti tik sarafaną?

5. Kodėl pagal Aprašo nuostatas 5–8 klasių mokinėms, priešingai nei 1–4 klasių mokinėms, leidžiama dėvėti juodas arba tamsiai mėlynos spalvos kelnes ar juodos spalvos džinsus?“.

Kartu prašyta pateikti kitą skundo nagrinėjimui galinčią būti reikšmingą informaciją.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė:

Gimnazijos direktorius 2024 m. lapkričio 21 d. raštu Nr. SD2-220 informavo, kad Gimnazijos administracija nėra gavusi nė vieno prašymo leisti pradinių klasių mergaitėms dėvėti kelnes. Gimnazijos rašte paaiškinama, kad 2024 m. rugsėjo 27 d. Gimnazija gavo elektroninį laišką dėl uniformos asortimento praplėtimo ir šis raštas buvo perduotas Gimnazijos tarybai bei Mokinių tėvų tarybai dėl mokyklinės uniformos komplektacijos peržiūrėjimo; taip pat informuojama, kad už mokinių uniformas moka mokinių tėvai savo lėšomis ir todėl uniformų komplektaciją nustato tėvai, dalyvaujant Gimnazijos administracijai.

Gimnazijos direktorius informavo, kad mokyklinių uniformų dėvėjimo tvarka, kartu su kitomis taisyklėmis, aptarta mokinių susirinkimuose 2024 m. rugsėjo 26 d., Mokinių tarybos susisrinkime 2024 m. spalio 10 d., Klasės auklėtojų metodinės grupės posėdyje 2024 m. spalio 9 d., Tėvų ir Gimnazijos tarybų susisrinkime 2024 m. spalio 8 d. ir, Gimnazijos direktoriaus teigimu, nuspręsta nekeisti esamos mokyklinės uniformos. Gimnazijos direktorius kartu paaiškino, kad „pradinių klasių mergaitėms nėra griežtai uždrausta vilkėti kelnių, tik siekiama laikytis bendrų susitarimų.“ Gimnazijos rašte informuojama, kad „su mokiniais yra sutarta, kad pavyzdingai uniformas dėvinčių klasių mokiniai kiekvieną savaitės penktadienį į gimnaziją gali atvykti be uniformos (tik ne sportine apranga).“

Kartu su Gimnazijos raštu pateiktas mokinių tėvų bendruomenės kreipimosi į Gimnazijos tarybą „Dėl uniformos asortimento praplėtimo“ kopija (toliau – Kreipimasis) bei 2024 m. spalio 8 d. Gimnazijos tarybos posėdžio protokolo Nr. P11-4, išrašas, kuriuo nutarta „nekeisti esamos mokyklinės uniformos nešiojimo tvarkos“.

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

1. Atsižvelgiant į tai, kad specialiajame Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme, kuriuo draudžiama diskriminacija išskirtinai lyties pagrindu, įtvirtintos švietimo ir mokslo įstaigų pareigos įgyvendinti moterų ir vyrų lygias teises šioms įstaigoms vykdant šiuo įstatymu numatytą veiklą turinio prasme yra siauresnės, nei Lygių galimybių įstatyme, kuriuo draudžiama

diskriminacija *inter alia* lyties pagrindu, įtvirtintos švietimo ir mokslo įstaigų pareigos, skundo aplinkybės vertinamos remiantis Lygių galimybių įstatymo nuostatomis.

Taigi skundo tyrimo metu vertinama, ar Gimnazija, nustatydamą tokią uniformų dėvėjimo tvarką, pagal kurią pradinių klasių mokinėms pamokose privaloma dėvėti sarafanus bei pėdkelnes, nes nėra nustatytos alternatyvos – mūvėti kelnes (kaip, pavyzdžiui, vyresnių klasių mokinėms), nepažeidė Lygių galimybių įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 1 punkto, kuriuo švietimo įstaigos, kiti švietimo teikėjai bei mokslo ir studijų institucijos privalo užtikrinti vienodas sąlygas asmenims nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos, kai priimama į švietimo įstaigas, kitus švietimo teikėjus bei mokslo ir studijų institucijas, mokoma ir ugdoma pagal formaliojo ir neformaliojo švietimo programas, kurias jie vykdo.

2. Dėl lygių galimybių užtikrinimo ir diskriminacijos sampratos

2.1. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kurios tikslas – saugoti pagrindines žmogaus teises, atitinkančias Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, III skirsnis reglamentuoja lygybę, šio skirsnio 20 straipsniu įtvirtintas lygybės prieš įstatymą principas, o 21 straipsniu įtvirtintas bet kokios diskriminacijos draudimas, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turtinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos.

2.2. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas pamatinis asmenų lygybės principas. Konstitucijos 29 straipsnyje nustatyta, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys yra lygūs, žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

Aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, taip pat kad asmenys negali būti diskriminuojami arba kad jiems negali būti teikiama privilegijų; konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas būtų pažeistas, jeigu tam tikri asmenys ar jų grupės būtų traktuojami skirtingai, nors tarp jų nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas; šis principas savaime nepaneigia galimybių įstatymu

nustatyti nevienodą, diferencijuotą teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų, priklausančių skirtingoms kategorijoms, atžvilgiu, jeigu tarp šių asmenų yra tokio pobūdžio skirtumų, kurie tokį diferencijuotą reguliavimą daro objektyviai pateisinamą (be kitų, 2004 m. gruodžio 13 d., 2024 m. kovo 7 d. nutarimai.). Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pažymima, kad diskriminacija dažniausiai suprantama kaip žmogaus teisių varžymas ar tam tikrų privilegijų teikimas atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų požymius (be kitų, 2017 m. gruodžio 17 d. išvada, 2019 m. sausio 11 d. nutarimas).

2.3. Lygių galimybių įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Konstitucijos 29 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios asmenų lygybę ir draudimą varžyti žmogaus teises ir teikti jam privilegijas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu (1 straipsnio 1 dalis).

Lygių galimybių įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 1 punktu nustatyta, kad švietimo įstaigos, kiti švietimo teikėjai bei mokslo ir studijų institucijos privalo užtikrinti vienodas sąlygas asmenims nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos, kai priimama į švietimo įstaigas, kitus švietimo teikėjus bei mokslo ir studijų institucijas, mokoma ir ugdoma pagal formaliojo ir neformaliojo švietimo programas, kurias jie vykdo.

Diskriminacijos samprata išplaukia iš lygių galimybių principo, įtvirtinto tiek nacionaliniuose, tiek tarptautiniuose teisės aktuose. Įvairiuose teisės aktuose yra įtvirtinta, kad draudžiamas nevienodas elgesys dėl tam tikro žmogaus įgimto ar įgyto požymio, priskirtinos savybės (amžiaus, lyties, lytinės orientacijos, religijos, socialinės padėties ir kt.), todėl diskriminacija plačiaja prasme suvokiama kaip skirtumų darymas, susijęs su asmeniui būdingu tam tikru jį identifikuojančiu požymiu. Dėl šios priežasties asmeniui ar vienodais požymiais pasižyminčiai grupei asmenų gali būti sukuriamos prievolės, nepatogumai, sumažinamos arba apskritai atimamos galimybės realizuoti savo teises, kurie nėra taikomi kitiems visuomenės nariams, pasižymintiems kitais asmens tapatybės požymiais. Taigi diskriminacija pati savaime yra elgesys, dėl kurio asmeniui būtent dėl tam tikro tą asmenį identifikuojančio požymio ar priskirtinos savybės yra sukuriamos neigiamos pasekmės, apribojamos galimybės vienodomis sąlygomis dalyvauti visuomeniniame gyvenime ir naudotis savo teisėmis, kai panašiomis aplinkybėmis kitokiais požymiais pasižyminčiam asmeniui šis mažiau palankus elgesys nėra taikomas.

Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje diskriminacija apibrėžiama kaip tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės

orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu. Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 9 dalyje tiesioginė diskriminacija apibrėžiama kaip elgesys su asmeniu, kai lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui.

2.4. Dėl diskriminacijos lyties pagrindu pažymėtina, kad Jungtinių Tautų konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo prieš moteris (toliau – Konvencija) 5 straipsnio a punkto nuostatomis valstybės dalyvės įpareigojamos imtis visų reikiamų priemonių, siekiant pakeisti socialinius ir kultūrinius vyrų ir moterų elgesio modelius, kad išnyktų prietarai, papročiai ir visokia kitokia praktika, pagrįsta vienos lyties nepilnavertiškumo ar pranašumo idėja arba stereotipišku vyrų ir moterų vaidmeniu. Konvencijos 10 straipsnio c punktu yra įtvirtintas bet kokių stereotipinių pažiūrų į vyrų ir moterų vaidmenį uždraudimas visų lygių ir formų mokyme, skatinant bendrą mokymą ir kitus mokymo tipus, kurie padės pasiekti šį tikslą, ypač peržiūrint vadovėlius, mokyklų programas ir parenkant mokymo metodus.

Jungtinių Tautų moterų diskriminacijos panaikinimo komitetas 2019 m. lapkričio 12 d. Baigiamosiose pastabose dėl šeštosios periodinės Lietuvos ataskaitos 20 punkte išreiškė susirūpinimą dėl Lietuvoje vis dar gajų lyčių stereotipų: „<...> Komitetas tebėra susirūpinęs dėl išliekančių diskriminacinių lyčių stereotipų ir patriarchalinių bei seksistinių pranešimų, taip pat raginimų laikytis tradicinių moterų vaidmenų ir vertybių, įskaitant žiniasklaidoje, kaip pažymėta Lygių galimybių kontrolieriaus atliktoje apklausoje“.

2.5. Europos Tarybos priimtoje 2024–2029 m. lyčių lygybės strategijoje² teigiama, kad „lyčių stereotipai – tai iš anksto susiformavę socialiniai ir kultūriniai modeliai ar idėjos, pagal kuriuos moterims ir vyrams priskiriamos savybės ir vaidmenys, nustatyti ir ribojami jų lyties. Lyčių stereotipai yra rimta kliūtis siekiant realios lyčių lygybės ir skatina diskriminaciją dėl lyties. Tokie stereotipai gali riboti natūralius mergaičių ir berniukų, moterų ir vyrų talentus ir gebėjimus, jų mokymosi ir profesinius polinkius ir patirtį, taip pat gyvenimo galimybes apskritai“ (38 punktas). Vienas iš pagrindinių šios strategijos tikslų – užkirsti kelią lyčių stereotipų, kurie neleidžia užtikrinti realios moterų ir vyrų lygybės, plitimui. Viena iš priemonių šiam tikslui pasiekti – kova su lyčių stereotipais per švietimo sistemą ir švietimo sistemoje³.

² Council of Europe, Gender Equality Strategy 2024-2029, <https://rm.coe.int/prems-073024-gbr-2573-gender-equality-strategy-2024-29-txt-web-a5-2756/1680afc66a>.

³ „Combating Gender Stereotypes and Sexism in and through Education“, <https://www.coe.int/en/web/genderequality/education>, taip pat Lyčių lygybės strategijos 2024 – 2029 metams 46-47 punktai.

3. Dėl švietimo įstaigos sampratos

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje formalusis švietimas apibrėžiamas kaip švietimas, vykdomas pagal Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka patvirtintas ir įregistruotas švietimo programas, kurias baigus įgyjamas pradinis, pagrindinis, vidurinis arba aukštasis išsilavinimas ir (ar) kvalifikacija arba pripažįstama kompetencija, reikalinga įstatymų reglamentuojamam darbui ar funkcijai atlikti; 2 straipsnio 28 dalyje nustatyta, kad švietimo įstaiga tai mokykla arba švietimo pagalbos įstaiga; 2 straipsnio 34 dalyje švietimo teikėjas apibūdinamas kaip mokykla, laisvasis mokytojas arba kitas švietimo teikėjas (įstaiga, įmonė, organizacija, taip pat valstybės narės juridinis asmuo ar kita organizacija, ar jų padaliniai, įsteigti Lietuvoje, kuriems švietimas nėra pagrindinė veikla), Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka turintis teisę vykdyti švietimą; 2 straipsnio 35 dalyje ugdymas apibrėžiamas kaip dvasinių, intelektinių, fizinių asmens galių auginimas bendraujant ir mokant.

Švietimo įstatymo 46 straipsnio 1 dalies 7 punkte nustatyta, kad mokinys turi teisę mokytis savitarpio pagarba grįstoje, psichologiškai, dvasiškai ir fiziškai saugioje aplinkoje, turėti higienos reikalavimus atitinkančius mokymosi krūvį ir aplinką.

Gimnazijos interneto svetainėje skelbiama, kad Gimnazijos nuostatai yra patvirtinti 2021 m. spalio 18 d. Šilalės rajono savivaldybės tarybos sprendimu Nr. TI-236 (toliau – Nuostatai). Nuostatų II skyriaus 17 punktu nustatyta, kad Gimnazijos veiklos sritis yra švietimas, 18 punkte nurodytos švietimo veiklos rūšys: vidurinis ugdymas (18.1. p.), pradinis ugdymas (18.2.3. p.), pagrindinis ugdymas (18.2.4. p.); 21 punkte nustatyti Gimnazijos veiklos uždaviniai, o vienas iš Gimnazijos uždavinių yra užtikrinti saugią ir sveiką mokymo(si) aplinką (21.1 p.), taip pat teikti kokybišką ikimokyklinį, priešmokyklinį, pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą; tenkinti mokinių pažinimo, ugdymosi ir saviraiškos poreikius (21.4. p.); užtikrina higienos normas, teisės aktų reikalavimus atitinkančią sveiką, saugią mokymosi ir darbo aplinką (22.12. p.).

Taigi remiantis Švietimo įstatymo, Nuostatų sisteminiu aiškinimu, Gimnazija pagal jai priskirtą įstaigos rūšį, teisinę formą yra švietimo įstaiga, teikianti pradinio, pagrindinio ugdymo ir kitas paslaugas. Šiuo pareiškėjos skundo tyrimo atveju vertinama, ar Gimnazija, būdama švietimo įstaiga, tinkamai vykde Lygių galimybių įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 1 punktu nustatytą pareigą – užtikrinti vienodas sąlygas asmenims nepaisant lyties, kai mokoma ir ugdoma pagal formaliojo ir neformaliojo švietimo programas, kurias ji vykdo.

4. Dėl pareiškėjos skunde nurodytų aplinkybių vertinimo

Iš skundo tyrimo medžiagos matyti, kad pagal Apraše nustatytą uniformų dėvėjimo tvarką pradinį klasių mokinėms privaloma dėvėti uniforma yra žalias languotas sarafanas bei vienspalvės

pasirinktos spalvos pėdkelnės. Gimnazija nepateikė informacijos apie tai, koku teisės aktu remiantis yra patvirtintas Aprašas, taip pat nepaaiškino, kodėl pagal Aprašo nuostatas 1–4 klasių mokinėms neleidžiama dėvėti kelnių, kaip 5–8 klasių mokinėms.

Konstatuotina, kad lygių galimybių kontrolieri pateiktame paaiškinime Gimnazija nepateikė argumentų, pagrindžiančių privalomą sarafanų, kaip uniforminės dalies, dėvėjimą pradinių klasių mokinėms. Lygių galimybių įstatymo 4 straipsnyje nustatyta, kad teismuose ar kitose kompetentingose institucijose nagrinėjant skundus dėl diskriminacijos lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, pareiškėjui nurodžius aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos buvimo, preziumuojama, kad tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos faktas buvo; skundžiamas asmuo turi įrodyti, kad lygių galimybių principas nebuvo pažeistas.

Iš skundo tyrimo metu gautos medžiagos matyti, kad pradinių klasių moksleivėms, taip pat ir pareiškėjos dukrai, Gimnazijoje privaloma vilkėti uniforminį sarafaną ir draudžiama mėvėti kelnes, kurias leidžiama mėvėti tų pačių klasių berniukams; kitokia apranga, kaip matyti iš Gimnazijos pateiktų paaiškinimų, leidžiama tik vieną dieną per savaitę – penktadienį. Kritiškai vertintinas Gimnazijos direktoriaus paaiškinimas, kad „pradinių klasių mergaitėms nėra griežtai uždrausta vilkėti kelnių, tik siekiama laikytis bendrų susitarimų“, nes iš tokio paaiškinimo nėra žinoma, kokiais atvejais pradinių klasių mergaitėms būtų leidžiama dėvėti kelnes ir ar jos negautų pastabų, kitomis dienomis, nei penktadienis, atėjusios į mokyklą dėvėdamos ne nustatytos komplektacijos uniformą.

Šio skundo aplinkybių vertinimo metu svarbu pažymėti, kad, kaip nurodo Pareiškėja, į Gimnaziją uniformų dėvėjimo tvarkos klausimu kreipėsi ir kitų mokinių tėvų bendruomenė, argumentuodama, kad „žiemos metu pradinių klasių mergaitėms nešioti pėdkelnės yra nepakankamai šilta, o papildomos kelnės prie sarafanų nesukuria tvarkingos aprangos įvaizdžio“, ir prašė pakeisti uniformos dėvėjimo tvarką, pradinių klasių mergaitėms leidžiant dėvėti kelnes, tačiau gimnazisto uniformos dėvėjimo tvarka nebuvo pakeista.

Diskriminacija yra siejama su asmeniu ir kildinama iš palyginamųjų asmenų ar jų grupių nevienodo traktavimo, pagrįsto to asmens ar grupės asmenų tam tikrais tapatybės požymiais. Šiuo konkrečiu atveju tiriant diskriminacijos lyties pagrindu fakto buvimą ar nebuvimą, yra lyginami skirtingos lyties pradinių klasių moksleiviai – mergaitės bei berniukai – ir vertinama, ar panašiomis aplinkybėmis Gimnazijoje jiems sudaromos vienodos mokymosi ir ugdymosi sąlygos, ar jiems taikomas vienodo elgesio principas nepaisant lyties. Nustatyto tipo uniformų dėvėjimas yra viena

iš mokymo, ugdymo sąlygų, kuri yra privaloma visiems Gimnazijos pradinėms klasių mokiniams, tai yra berniukams ir mergaitėms, ir vyresnių klasių mokiniams.

Šiame kontekste pažymėtina, kad Lygių galimybių kontrolierė jau 2023 m. lapkričio 17 d. sprendime Nr. (23)SN-173)SP-90 „Dėl galimos diskriminacijos lyties pagrindu ugdymo ir mokymo proceso Tauragės progimnazijoje metu tyrimo“⁴, vertinant Tauragės progimnazijoje nustatytą uniformų dėvėjimo tvarką, pagal kurią mergaitėms buvo leidžiama dėvėti tik sarafaną, konstatavo: „Visuomenėje yra nusistovėję drabužių dėvėjimo įpročiai, tradicijos, todėl ilgą laiką buvo manoma, kad moterims reikėtų segėti sijonus, vilkėti sukneles, sarafanus, o vyrams – mūvėti kelnes. Keičiantis papročiams, įpročiams, visuomenės nuostatoms, mados tendencijoms, mergaitės, moterys jau seniai įgijo pasirinkimo teisę mūvėti įvairių modelių kelnes, o ne tik vilkėti stereotipiškai joms pagal ankstesnes drabužių dėvėjimo tradicijas priskirtus sijonus, sukneles ar sarafanus. Kitaip tariant, moterims, mergaitėms jau seniai tapo įprasta ir priimta rinktis tokią aprangos dalį, kuri geriausiai atspindi jų asmeninius poreikius, lūkesčius, pritaikyta jų kūnui, su kuria jos jaučiasi komfortiškai, saugiai ar tiesiog rinktis tai, kas patinka ir naudoti rūbą kaip saviraiškos priemonę. Tuo pačiu moterims, mergaitėms svarbu ir įprasta rinktis aprangą, kuri apsaugotų jas nuo galimų fizinių, oro temperatūros neigiamų faktorių, kartu ir atlieptų tam tikrą aprangos kodą, drabužio dėvėjimo aplinką ir kt. Taigi laisvė moteriai vilkėti / mūvėti / segėti tokį drabužį (kelnes, sijoną, sarafaną, suknelę ar kt.), kuris geriausiai atitinka jos pasirinkimą, poreikius, visuomenėje yra suprantama kaip moters saviraiškos, savirealizacijos laisvė, kuri negali būti varžoma ir ribojama nepagrįstais motyvais, atgyvenusiais stereotipais.“

Vadovaujantis anksčiau Lygių galimybių kontrolierės praktikoje suformuota pozicija ir įvertinus skundo aplinkybes, konstatuotina, kad Aprašu patvirtinta Gimnazijos uniformų dėvėjimo tvarka, pagal kurią pradinėms klasių moksleivėms pamokų metu privaloma dėvėti tik uniforminius sarafanus ir neleidžiama mūvėti kelnių, kaip alternatyvaus uniformos varianto, riboja pradinėms klasių moksleivių-mergaičių apskritai ir pareiškėjos dukros konkrečiai galimybę mokytis Gimnazijoje saugiomis, fizinius, higienos, saugumo, patogumo poreikius atitinkančiomis sąlygomis, vilkint mergaičių asmeninius poreikius geriausiai atspindinčią aprangą, su kuria jos jaučiasi komfortiškai, saugiai.

Taigi pareiškėjos dukra dėl Aprašu nustatytos uniformų dėvėjimo tvarkos, pagal kurią pradinėms klasių mergaitėms privaloma dėvėti sarafaną, kuris stereotipiškai siejamas su moteriškajai lyčiai priskirtais drabužiais, ir nesudaroma galimybė mūvėti kelnių pamokų metu, atsidūrė mažiau

⁴ Nuoroda internete: <https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/11/Del-galimos-diskriminacijos-lyties-pagrindu-ugdymo-ir-mokymo-proceso-Taurages-progimnazijoje-metu-tyrimo.pdf>.

palankioje padėtyje, nei tokių pačių klasių moksleiviai-berniukai, kuriems buvo sudarytos galimybės mūvėti kelnes, kurios stereotipiškai siejamos su vyriškajai lyčiai būdingais drabužiais. Pažymėtina, kad sprendimas dėl mokinių uniformų dėvėjimo tvarkos, kaip ir tai, ar apskritai mokykloje turi būti dėvimos uniformos, yra atitinkamos švietimo ir mokymo įstaigos vidaus taisyklių dalis, taigi konkrečių taisyklių nustatymas yra tos švietimo įstaigos diskrecija. Vis tik, naudodamasi savo diskrecija nustatyti tam tikras uniformų dėvėjimo taisykles, švietimo ir mokslo įstaiga negali pažeisti asmenų lygiateisiškumo ir nediskriminacijos principų. Tokia uniformų dėvėjimo tvarka, pagal kurią mergaitėms leidžiama dėvėti tik sijonus, paprastai siejamas su tradiciniu mergaitės ar moters įvaizdžiu, įtvirtina stereotipinį požiūrį į vyrus ir moteris, kuris yra rimta kliūtis siekiant lyčių lygiateisiškumo, ja skatinama praktika, pagrįsta vienos lyties nepilnavertiškumo idėja, formuojami ir įtvirtinami tradiciniai lyčių vaidmenys. Taigi darytina išvada, kad Gimnazijos Aprašo nustatytais reikalavimais pareiškėjos dukrai nebuvo sudarytos lygios galimybės mokytis Gimnazijoje vienodomis su berniukais sąlygomis dėl ribotų galimybių mūvėti kelnes.

Atsižvelgiant į pirmiau išdėstytas aplinkybes konstatuotina, kad Gimnazija, savo interneto svetainėje viešai skelbiamu Aprašu nustatydamą tokią uniformos dėvėjimo tvarką, pagal kurią pradinį klasių mokiniams privaloma dėvėti sarafaną kaip Gimnazijos uniformos dalį, ir nėra leidžiama mokymosi metu mūvėti kelnių, netinkamai įgyvendino Lygių galimybių įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 1 punkto reikalavimus.

Pagal Lygių galimybių įstatymo 29 straipsnio 2 dalies 3 punktą atlikęs tyrimą lygių galimybių kontrolierius gali kreiptis į atitinkamą asmenį ir siūlyti pakeisti ar panaikinti sprendimą (ar jo dalį), susijusį su lygių galimybių pažeidimu. Pažymėtina, kad Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, sulaukusi kreipimusi dėl mokyklinių uniformų dėvėjimo tvarkos, ne kartą yra rekomendavusi peržiūrėti aprangą mokyklose reglamentuojančias taisykles, kad mokiniai galėtų rinktis jiems patogų uniformos variantą, nepriklausomai nuo to, ar tai būtų sijonai, ar kelnės⁵. Atsižvelgiant į tai, Gimnazijai siūlytina pakeisti Gimnazijoje taikomame gimnazisto uniformos dėvėjimo tvarkos apraše nustatytus Gimnazisto uniformos dėvėjimo taisyklių reikalavimus taip, kad nebūtų ribojamos pradinį klasių mokinių (mergaičių) galimybės dėvėti kelnes mokymosi metu.

⁵ Pavyzdžiui, <https://lygybe.lt/naujienos/eksperte-apie-uniformas-berniukams-ir-mergaitems-leiskite-vaikams-pasirinkti-patiems/>.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, bei vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 10 straipsniu, 14 straipsniu, 17 straipsnio 1, 2 dalimis, 29 straipsnio 2 dalies 3 punktu, 30 straipsnio 3 dalimi,

lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Kreiptis į Šilalės rajono Pajūrio Stanislovo Biržiškio gimnaziją ir siūlyti pakeisti Gimnazijoje taikomame gimnazisto uniformos dėvėjimo tvarkos apraše nustatytus Gimnazisto uniformos dėvėjimo taisyklių reikalavimus taip, kad nebūtų ribojamos pradinį klasių mokinių (mergaičių) galimybės dėvėti kelnes mokymosi metu.

2. Kreiptis į Šilalės rajono Pajūrio Stanislovo Biržiškio gimnaziją ir prašyti, išnagrinėjus sprendime išdėstytas aplinkybes ir rekomendacijas, apie nagrinėjimo rezultatus informuoti lygių galimybių kontrolierių ne vėliau kaip per 30 dienų nuo sprendimo gavimo dienos.

3. Su sprendimu supažindinti pareiškėją bei Šilalės rajono Pajūrio Stanislovo Biržiškio gimnaziją.

Sprendimas per 1 (vieną) mėnesį nuo jo gavimo dienos gali būti skundžiamas Regionų administraciniam teismui Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka arba Lietuvos administracinių ginčų komisijai (Vilniaus g. 27, 01402 Vilnius) Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatyme nustatyta tvarka.

Seimo kontrolierė,
pavaduojanti lygių galimybių kontrolierę

Jolita Miliuvienė